

ACC. N:R

M. 9616 : 1-22.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Blekinge

Upptecknat av: G. E. Löfgren

Härad: Östra

Adress: Box 72, Rödaby

Socken: Rödaby

Berättat av:

Uppteckningsår: 1945

Född år 1874 i Karlskrona

Hemmetts prydnade, m. m.

2-1-22

LUF. 49

Hemmets prydnader.

1) Till midsommarehelgen lövade man hemmet. Man placerade lövruskar av lönn, björk och bok på lämpliga ställen, såsom bakom eldstäder, skåp etc.

2) Man ämnade till veckohelgen smyckade man hemmet med löv. Golvet, som skurades varje lördag med gransruskor och hängjorn asklut av björk, beströddes med lönnlöv, björklöv och ängsblommor. Löv och blommorna spredde en sötaktig och angenäm doft i rummen där familjen vilade ut efter verkans ansträngande arbete. På måndagsmorgnarna avlägsnade man bladen och blommorna som då vanligtvis hade vissnat. Förstugugallor och klappar beströdde man med hackat gran eller enris samt med vit sand. Riset togs bort efter någon tid, men sanden byttes mera sällan. Om vardagarna

var rumsgolven belagda med långa, hruvade
tvärrundiga träsmattor av alla kulörer. Lå-
dana mattor användas ju med förhållande
än idag, ej blott här utan nästan överallt
ja ända mer på ön Madeira, där jag själv
sett kvinnor tvätta dylika i de ^{svarta} botten-
kämnor, som kommer från höjderna och
säker sig mer mot havet. Dessa mattor
äro ju både billiga, praktiska, lätthandterliga
raktra och intressanta att betrakta i syn-
nerhet om de äro kläddes av hennetslump.
Här och där upptäckas, hos någon bland dem
en färgglad klut av exempelvis snarvar,
eller farnors för länge sedan avlagda för-
kläde blus e.d., vilket framkallar minnen
och hägnamster från kanske längesedan
flydda tider!

3) Rumsväggarna pryddes färre med konader

an bevarat linor, som man tillverkat av egen linshöv. Dessa väggbonader var man på sin tid mycket uppsam. För att de färgrika bårderna, av olika artade mönster, ej skulle bliva urblesta färvades de under sammansnåderna vanligen i en ek- eller furusista.

På sådana ställen, där rummen voro särskilt höga, fanns fasta, handmålade tavlor öfver dörrposterna. När man, för något år sen, renoverade rumsinredningen på Johannisbergs huvudbyggnad här fann man, närmast de handhuggna limnerväggarna, att på den fästklistrats ett slags vitt papper med handmålade bilder bl. a. föreställande en springbrunn, en poliskonstapel eller dylikt. Denna byggnad är säkert mer än tvåhundra år gammal.

x) Färgen tillverkades i hemmet av mossor o. bark.

Se den att behänga väggarna med lösa tavlor
synes också vara mycket gammal. En gäst-
gärshandlare inköptes sådana, ofta med
bibliska motiv. De var ibland försedda
med glassamar med olika färger fästade
på baksidan. Väggarna pryddes dessutom med
fat och tallrikar av terrakotta och porlän.

4) På ett bord, som vanligen stod mellan
två fönster, eller framför blott ett sådant,
låg i allmänhet en vit linneduk med
runda ^{krä}fransar. Den glänsade som silver
i dagsljuset. Den blöttes och blektes ofta
i varmsolen, helst när det låg snö. Till
den slutligen erhöles silvrets lyster.
Till servering använde man enkla
hemvävda linnedukar, eller kanske
någon mera bråkig sådan, som man
inköpt av någon "knalli" från fjärran.

Såsom framtoggs ut den symboliska kista, var
alltsådan förvarades, när det ej användes.

Kåporna var prydda med fina skålar,
eller åtminstone av en enda sådan, som
även användes vid beundop, graverade sil-
verbägare, Snappsglas av silver, kurbägare,
ja, t. o. m. brudkrona av samma ädla metall.
Den senare förvarades dock i allmänhet i
en kapparsjonn. I rummet hängskåpen, som
ofta på framsidorna var försedda med små
fönstergluggar genom vilka man gäll
kunde se vad som fanns i dem, stodo
bl. a. sockerskålar och gräddknippar med
en brungul underbart varker glasering.
Dessa käll var utsmyckade med
vita och rödbruna blommor, men al-
drig med blå eller gröna sådana.
Den konstrika blommor var i relief och

i förning med guldgänsande grenar och blad.
Tid julen satte man på julbordet
ett s. k. julträd. Det var gjort av trä och
liknade närmast en Rautalåder. Grenarna
sann sträckt sig i flera riktningar, vare
färsdda med gröna äpplen och ljus.

Kring trädets fot, var julbakar bl. andra
i form av hästar med ryttari, samt
små julostar placerade. Hela trädet
var dessutom klätt med kulörta silkes-
papper. Skålar och fat med kakor, nötter
och äpplen, s. k. gaffar, fanns ännu på
julbordet, sann dessutom var klätt med
pappersblommor och annat sådant.

Midsommarkelgen firades mest i det
fria, i lörsalar etc. (s. k. LUF 46. f.)

Påskan gick mest i äggeterken
fär, liksom nu med skålar och fat

fylda med denna lättna, hörsams produkt.
Man prydder gärna borden med påsk-
liljor, och sådana funnas vid den tiden.
Det hände även i bland, att man till
denna helg tillverkat en krona och
olika färgade äggskal, som man sedan
hängde över bordet i ett svärre från taket.

Till pingsthögtiden smyggade man visser-
ligen upp i husen noggrannare än van-
ligt, med pingstliljor o.d., men sina nöjen
förlade man vanligtvis då utomhus. Vid
denna tid står en del fruktträd i blom och
man njöt av naturens prunkande,
dansade och roade sig av hjärtans lust,
vilket synes framgå av nedanstående.
Kanske något bristfälligt är minnet
återgången visa, som min svärmor, en
handedatter från Listerby, en gång sjöng för mig.
* De sammanfattades med långa skrivborst.

Jag citerar:

"Nu malkas den ljuvliga tiden."

Pingsten plåga vi den Ratta.

Idrott nöje uti Listerby.

Man det häckas ej till för oss alla.

Det va klatt för dem något skulle ha.

De andra pojkar, de fingo låta va.

Haj, surum! Haj, durum!

Haj, lause med de kasse!"

Tempus ställningen i första raden av denna vers synes peka på att det var vanligt att fira pingsthelgen med fest och dans i Listerby, för i tiden d. d. s. för omkring hundra år sedan. —

5) Tillmätet använde man äppelspis i färing med bakugns kär för i tiden. Ävensom vanlig murad råspis. Eftersom professor Sigurd Erikson lämnat en så gott

Sam uttänmans skildring över sina
studier av elds-läroer här i Blekinge,
bl.a. i 1941-års blekingebok, vill jag
vidare anmäna, att på Jönssonsbergs
gård, här i närheten, finnes flera vackra
bekalugnar med benfergat, glaserad kakel.
De uppbäras parvis av 3-4 st. omkring
40 cm. höga ben, som sködes mot i
golven på ett dekorativt sätt infällda
i k. "hollands-plattor". Ugnarna äro för-
sedda med nisch och skänkarsats
och de äro mycket väl bevarade.

6) Det är tyvärr, ej i var stuga, här i
Rödeby, som man har elbelysning. Nu
i dag finnes de, som får bekämpa sig av
fjälarna - eller Karbidlampor, härstades.
Man får i tiden fick man ju lysa sig
med färssticker, ljärbluss, talgljus, rö-

oljelampor, vaxljusstapel, fataguldnepon
och stearinljus. Furststikarna, som till-
verkades av grå mossor och vid insjöstränder
under lagre av mull och jord, funna,
måghundraåriga, kärnhuska furustammar,
användes till rum- och arbetsbelysning.

Den öppna spisen upplyste visserligen
mycket delvis, men vid denna eldstad
fanns även fäste anordnat för lysestika.
Röken från denna stovar sågs in i spi-
sen, om den kastade ett sparsamt lukt-
samtidigt in i rummet. Den fästes ju
även vid andra luktliga ställen, som
vid kåks spisar o. d.

Under den märkta delen av året sysslade
man ofta här bl. a. med tillredning av möbler
i husen. Hången gammal "snicklapp"
har mödasamt snickrats där vid furustickarna

sparsamma sken. De gjordes av massiva ek - eller björktrå och äro därför mycket gedigna och värdefulla. De kunna ju renoveras gång på gång, utan att försämrats eller fördärvas, i motsats till fämrade möbler.

Under arbetet ute, i det fria kunde det handa, att den som utförde arbetet själv, härunder fick lysa sig, genom att hålla den alnslånga lysesticken med munnen.

Tjäreblommor användes under längre färder. Talgljuset stöpte man i hemmen. Rörlyslampor bestod av en liten plåtbehållare för oljan ur vilken en liten rund

veke sluck upps. Denna lampor saknade
glas. Västlaporten utgjordes av ett långt
rakt garn, upplindat i mysljuren.
En mindre del avmystades och höjdes
i lodrät ställning. Det lyste såne ett
mindre ljus men kunde ~~vara~~ ^{vara} ~~vara~~ ^{vara} ~~vara~~ ^{vara}
långe. Fotoljuslamporna var försedda
med såväl glas såne kupa. Det fanns
fat- och taklampor. De senare var för-
sedda med viss inrättning, varigenom
de både kunde höjas och sänkas. Även
fasta vägglampor fanns. Sannolikt
dessa lampor arten var dessutom av
ett slag. Känsligen flatbrännare
med flata veke och rundbrännare
med runda veke. De senare var
de effektivaste.

7) Blommar behövde aldrig saknas i

något hem här. Visseligen var det på
sin tid, blott bestått med trädgårdsläp-
pan vid gårdarna. Man hade ej råd eller tid
till sådant, man måste ha alltid till-
gång till skogs- och ängsblommor, att
pryda hemmet med. Kuggor, skogs bägar,
skålar och glas m. m. fick härvid upp-
höjas till rang och värdighet av blomster.
Ja d. s. m. trädiga kuberier fick, i brist på
källor, ännu tjäna samma ändamål. Men
man var ändå belåten, glad och nöjd åt
slåten! Krutväxter av många handa slag
pynte också rummen! ej blott i fönstren
i ett ledigt rum hörn, såd vanligen en
fikus eller en annan palm och slätade.
På fönsterposten och fönsterbräder prun-
kade Blods droppor (flue), Merium, Perla-
gonium, Betleheims stjärnan, Collan och

Myrten. Callau var offertraktad till be-
gravningar, den såväl som Myrten
vördades med storaste omsorg av sin
ägare. Fanns en ogift dotter i huset,
den Myrten ämnade till henne, som brud-
brona. Blev det adne med den blev
dottern ej lyckligt gift; trodde man.
En gosse fick, som brudgom, en Myrten-
brons god räkslagst av sin brud. Dog
en ogift dotter ingick en Myrtenbrona
i sops ringar. Såväl Callau, som Myrten
inbringade många vackra slakt vid
den som var ägare av desamma.
Det var nämligen ant om blomster-
handlare färre i tiden. Kärbau allt fick
man sköta själve i hemmet.
Man var viss om, att en oödmärkt
snarad avlägga alltid hade tur med sig!

Det som nu kalaberats kan äga sin till-
lämpning på många hem i Rödby, bland
andra på Johannebergs gård, vilken här
några gånger fört blivit berömd. Särskilt
här, som annars såres ha färmandingar var
det både väsentliga och en mängd olika
slag. Man har ej alls varit utvecklings-
fästliga. Men det bästa från fjärr, som
man ändå kände. Man vårdar väl, det som
är värt att vårdas. Som till exempel de
gamla antika? Kalkylerna, möblerna
m.m. Men hygienen fordrade, att de o-
smakiga, gamla, smutsiga, spottlä-
darna, som fjärr intog en dominerande
plats vid eldstäderna, bortskaffades.
Man snyter sig därför ej precis i
närheten. En näsduk är ju nu var mans
egendom!

Värden om de praktiska och snygga,
fast något antalet linoleum mattor,
som numera bekläder nästan varje
golv, tillåta ej någon sandring.

Elbelysningen blottar obarmhärtigt
varje orenlighet i vår värd och vinkel
samt skrämmar på flykt alla dum-
ma inbillningar om vidunderliga
spöken och troll. Skräplådorna, de
väggfasta sängarna, som sällan städdas
är ersatta med bättre liggställen!

I de gamla spisarna har man nu in-
murat järnspisar eller järnkaminer och
beklätt dessas närmaste omgivning med
glaserad kakel. Detta har skett på flera
ställen här. Vattenledningar och avlopp
har man numera i köken, många
gång till mer skada än nytta.

En del brunnsvatten är ju aggressivt och angriper batterikranar, ledningsrör och järnpumpar, varigenom det genom ledningen uppsumpade vattentid blir förorenat av rost. Galvaniseringen hjälper ej däremot. Mot avläpningar har man ju även mycket att anmärka.

De gamla spisarnas rökgångar var mycket vida och därför goda ventiler. Det blev därför sällan och seld ej så ofta som nu. De kunde eldas med skreda ved utan större risk, att några stackningar av bleckrost eller dylikt skulle uppstå i dem. Huru med central-
uppvärmning, agaspis eller elspis till-
hör ännu sällsyntheterna här. Dessa be-
kvämligheter finnes dock i nybyggda punkis-
hus och villor. Knappast något hus saknar

Radioanslutagare. Den kan vara både till
lugnad och pina. Den kan bli till ett
tvistigt familjemedlemmans emotion.
Radio får oss närmare det nu pågående
ohäggliga kriget, och nästan alla andra
olyckor som hemsöker världen. Den gör
oss upprörda och nervösa, men den kan
ju smaka vårt åra ibland med valjud; of-
fara dock med öjud. —

Den långvariga freden har väl annars
väsentligt bidragit till det allmänna välsäm-
dets höjande! De förbättrade kommunikatio-
nerna tillåter ej blott stadernas folk, att
komma till de veckliga bildningshärarna
de ge oss också vår dagliga tidning,
fast dagspressen innehåller liksom många
frågetecken. Samt önskedrömmar. Man
litar ej mer på den. — En viss del av

verkopressen demoraliserar och dräper
gift i frekvensen.

Så har då landsbyggnas folk blivit
välsignat med många sociala förbät-
tringar, som det så vackert heter. men
männens oro och jättst tillåter knappast
någon här att som färd, i lugn och ro
få njuta sin sista, eller att, under rik-
helgen, få sitta i sin bekväma gungstol
blund allskäns blommor och blader.

Den rådmans Kristiden har ej gått oss
spårlost förbi. Bussarna, som förre stannade
snart sagt vid varje gränd, ha upphört
med sin trafik. Ingen Rocker tilldelas
oss här på landet. Vi ha visserligen själar
skaffat oss elbelysning på vägarna men
vi ha ingen brottörare. Och litet vill
man ju göra allt för att förbygga lands-

byrådens avfärdning, säger man.

Men poeman har blivit ostrymig. Den vill ej hålla sig till temat trots frågelistans färdträffliga vägledning.

Tillhört ber jag få se minnet återgeva några strofer, som jag tror härstamma härifrån!

De rosar och de blader

de gör mig ofta gläder.

När som jag spatserar uti rosenslund

Men ett är det, såu litet väl mer mig gläder

att jag tar lilla vänna i famnen de stund.

Den krusande elden den krusar ju så klar

som när två goda vänner förenas till ett par!

Det gör mig dock stae smärta och ändå störe haen

att jag ska se en annan vän få vila på sin arm.

"Ja, dina ljusblå ögon och den sockersöta mun,
de harer lagt på mitt hjärta lagt en brida så tung.
Jag ser på dina ögon, att de har en annan kär!
Kom hit, du fälska flätsa och säg mig vem du är."

Jag påminner mig även en visa,
från min ungdom, vars text jag glömt
i dess helhet. I minnet gick ut på att
det var farligt att gå till julottare på
lidigt, åtminstone före två på morgo-
nen, då kunde den ände ta en. Dess-
utom fick man se märkliga ting, som
en batsman en gång fick uppleva.

"I bänken satt hans farbror
och sjöngde i en bänk.

Han va båd dö & begravd
för hundra år din tak!"

Han själv, batsmannen, måste
ha varit mycket gammal. —

ACC. N:R M. 9616:22

och så följde en varning:

"Gå aldrig till julottan
fjäm klockan to a to!"

Då kan den leda ta deg,
Sam båtsman Blomberg to."

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV